

ÅRSSKRIFT 2020

Hovedgaden i Havndal

HAVNDAL EGNSARKIV

Indholdsfortegnelse

	Side
Ulykke i Kastbjerg.....	3
Teknisk skole.....	5
Branden i Udbyneder i 1892.....	6
Hvid dame på Overgaard	15
Havndal Kro	16
Selvtægt i Udbyneder i 1828	29
Arkivets kontaktoplysninger m.m.	32

Forsidefoto: Hovedgaden i Havndal ca. 1960. Bemærk brolægningen.
Til venstre: Kroen. Til højre: BP-tanken v/Just Hansen og skomager L.P.Jensen.
Fotograf: Ukendt

Ulykke på Pedersminde i Kastbjerg

Avisartikler

Mariager Avis 9. oktober 1911

Dræbt af sin søn ved vådeskud

Gårdejer Mads Petersen i Kastbjerg og hans søn var i går på jagt. Da de så en hare, gik Mads Petersen bag et dige og lod sønnen skyde. Efter at skuddet var faldet, gik han atter frem, men i det samme affyrede sønnen endnu et skud, der ramte faderen i baghovedet, og han døde efter fem minutters forløb.

Amtstidende 10. oktober 1911

Vådeskuddet

Om den sørgelige tildragelse i søndags i Kastbjerg oplyser Amtstidende yderligere: Ved 3-4 tiden rejste Mads Petersen Smed og hans søn tæt uden for gården en hare. Faderen syntes, at sønnen skulle have lov at have den glæde at skyde den. Han lagde sig derfor fladt ned på marken foran sønnen. Denne skød også efter bestemmelsen over faderen, men han ramte ikke rigtigt og ville derfor give haren endnu et skud. I det samme rejste faderen sig og fik ladningen lige i hovedet.

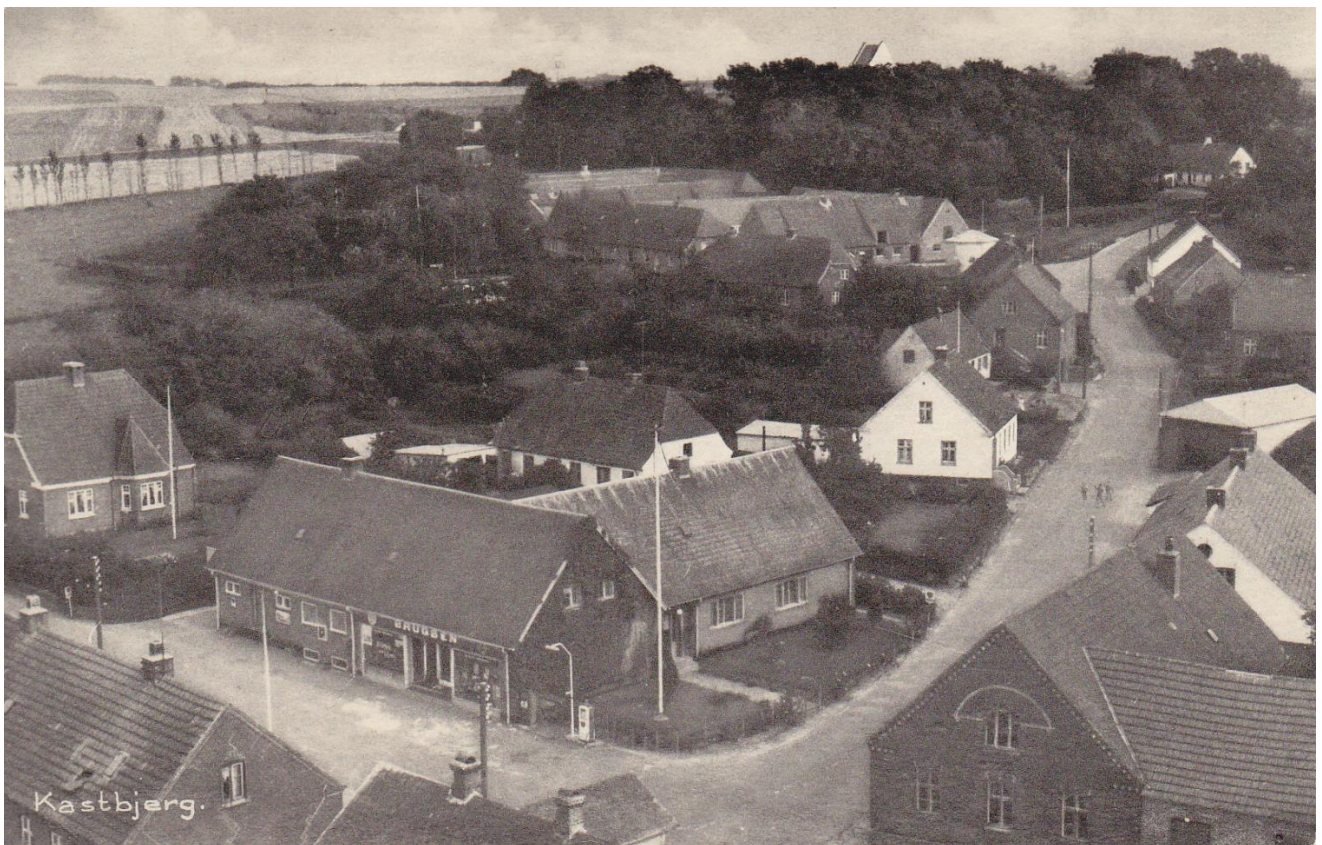
Han styrtede til jorden, og sønnen, der naturligvis var ude af sig selv af sorg og skræk, løb ind til gården for at hente hjælp. Da hans moder og folkene kom ud til ulykkesstedet, levede faderen endnu, men efter få minutters forløb indtrådte døden. Læge Birkow fra Havndal blev tilkaldt, men der var ikke andet for ham at udrette end at konstatere dødens indtrædelse. Mads Petersen Smed, der blev 42 år gammel, var ejer af en af de største gårde i Kastbjerg. Peder Smed, der var hans eneste søn, havde i sommer taget præliminæreksamen fra Hadsund Realskole.

Randers Amtsavis 13. oktober 1911

Vådeskuddet i Kastbjerg

Det er ikke lykkedes at få ulykken i Kastbjerg fuldt opklaret. Sønnen, hvem ulykken ganske har forvirret, så han ingen forestilling har om det skete, har ifølge Randers Amtsavis kun kunnet forklare, at både han og faderen fulgte harens bevægelser med deres bøsser, og da drengen mente at have haren i passende hold, gav han ild.

Han så, da faderen styrtede om, men erindrer i øvrigt kun, at faderen befandt sig til venstre for ham.

Gadeparti fra Kastbjerg ca. 1960. Brugsen til venstre, forsamlingshuset til højre med Pedersmindevej mod syd.

Teknisk skole i Havndal

Den 22. august 1904 afholdt Håndværker- og Industriforeningen for Havndal og Omegn generalforsamling på Afholdshotellet.

Pkt. 6 på dagsordenen: **Forslag til en teknisk skole.**

Det blev vedtaget at nedsætte et udvalg til at fremme denne sag. Valgt blev maskinhandler H. Theilgaard, skræddermester Laurits N. Graugaard og snedkermester H. Petersen.

Foreningen afholdt bestyrelsesmøde den 2. oktober 1904 for at få en teknisk skole oprettet denne vinter.

Bestyrelsen vedtog, at ovennævnte skole skulle påbegyndes i oktober og vare ved til april med 2 timers undervisning pr. aften 2 gange ugentlig. Skolen vil kunne begynde med 12 drenge og 4 svende. Undervisningen foregik i et lokale på Havndal skole.

På generalforsamling den 27. oktober 1904 blev behandlet et punkt angående tilskud til teknisk skole fra foreningens kasse.

Det vedtoges at yde et tilskud på 90 kr. til mulig underskud ved skolen.

Arkivet er i besiddelse af *Dagbog for Teknisk Skole fra 1939 til 1948* (mødeprotokol). Heri er udførligt anført, om eleverne mødte til undervisning, hvilket skoleår (1-4), karakterer for frihåndstegning I og II, geometri, projektion, regning, dansk, bogføring og flid.

Mange fag fra by og omegn var repræsenteret på skolen: Smed, snedker, maler, tømrer, elektriker, gartner, skorstensfejer, mejerist, kommis, sadelmager, karetmager, barber, murer, cykelsmed, slagter, automekaniker, skrædder, møller, maskinbygger og landmand.

En frygtelig ildebrand

Af Heino Wessel Hansen

Sådan lød overskriften den 7. juni 1892 i Randersaviserne, og nedenunder: ”Udbyneder brændt”. Branden var opstået dagen før, 2. pinsedag mandag eftermiddag den 6. juni, og nåede derfor først at blive bragt i næste dags aviser, men da var beskrivelsen ganske detaljeret. 11 gårde og 14 huse var brændt. Det gjaldt også præstegården, hvor laden dog stod tilbage, foruden hospitalet, skolen og kirkens tårn.

Heldigvis var ingen personer kommet til skade, men 8 svin, et par kalve, en lænkehund og nogle høns indebrændte. Det var således de store materielle skader, der talte – senere opgjort til ca. en halv million kroner, en mægtig sum dengang – og ikke mindst det tab, mange af byens beboere havde lidt ved at have mistet deres hjem og de fleste af deres ejendele.

Dengang som nu var store katastrofer noget, der trak mange nysgerrige og sensationslystne til. Lad os først følge sådan en nysgerrig flok Randersborgere, der med datidens hurtigste transportmiddel til byens nordlige opland, Hadsundbanen, allerede dagen efter begav sig afsted mod Udbyneder for selv at tage katastrofen i øjesyn. Så ser vi bagefter nøjere på de konkrete kendsgerninger om branden.

Med Hadsundtoget

”Langsomt, som det sømmer sig et Hadsundtog, kørte vi igennem den nordøstlige Del af Randers Amt. Alle vegne stod Kornet og Græsset godt, og Kreaturerne vadede ligefrem på sine Steder i Græs. Et Sted snoede sig en Vej med duftende blå Syrener til Hegn på begge Sider. Oppe i Luften sang den Lærke grå sin Vårsang; Sang om Skærsommerdagen, der lys og let, frisk og smilende lå hen over de grønne Vange. Ja, det så så smukt ud, både det lysegrønne Græs og Kornet og de smilende Landskaber i et Hele, så man halvvejs indlulledes i en evig Vår, en evig Sommer. Det var ligesom man fik en Følelse af en Styrke i Naturen, og en Slutten Fred med alle onde Elementer.

Men det var kun Junidagens trylleri. Vi skulle snart erfare en skærende Modsætning, en grel Kontrast til den smilende Natur!

Det tager tid, inden vi kommer til Havndal. Station ved Station, et lille Ophold ved hver. Man taler undertiden om at stå af og gå, når man mener, man kan gå raskere end Toget. Hidtil er dog Afstigningen ikke bleven til mere end en Sagnhistorie om en Mand, der samlede sin afblæste Hat op, som ved et Vindstød var fløjet af Hovedet på ham, mens han stak Hovedet ud af Kupévinduet under Kørslen.

Endelig når vi Havndal.

Fra Randers er der kommet et helt lille Selskab. Der er Herrer og Damer, og deres fælles Mål er det store Brandsted i Udbyneder.

På vejen til Brandstedet

Fra Havndal går man først et lille Stykke ad en rigtig prosaisk Landevej, men så drejer man pludselig af og går ad en Sti ind over Markerne. Det er en Kirkesti, der slynger sig op tværs over Agrene. Og ad den vandrer vi fremad. Sommetider er den lidt besværlig, når den hopper hen over en Roemark, eller når den bliver til en dyb sandet Fure, som man møjsommeligt må vandre henad.

Og da vi kommer nærmere hen imod Målet for vor Vandring, ser vi med et, et Kirketårn med takkede Gavle ligesom vokse op af den grønne Bakke foran os. Tårnet bliver større og større, jo længere vi kommer frem. Først er det hvidt med røde Striber, og senere bliver det rødt. Selve Tårnet er nemlig kalket rødt.

På Afstand er der ikke noget at se på Tårnet. Det ser nok så fredeligt ud, som det slet ikke havde været i Berøring med den frygtelige Brand. Men da vi kommer nærmere til Tårnet, ser vi, at Taget er borte, og det røg endnu ud af Glamhullerne.

Brandstedet

Vi er altså nu ved Brandstedet. Udbyneder ligger i en Lavning, så vi ser ikke Byen fra den Kant, vi kom, før vi er på Kirkebakken. Fra denne har man en storartet Udsigt over den brændte By.

Skuet er sørgeligt. Hist og her ragede sværtede, nøgne Skorstene op af de sorte, flere Steder endnu rygende Ruiner af de brændte Bygninger. Før vi går ned ad Kirkebakken til Byen, går vi først ind på Kirkegården for at se på Kirken. Det meddeltes os jo i går, at det indvendige af Kirken brændte. Dette er ikke Tilfældet. Ilden har kun hjemsøgt Træværket i Tårnet, og selve Kirken er uberørt af Branden. Oppe i Tårnet hænger de gamle Klokker endnu. De er fastgjorte i Murværket i Glamhullerne, og er som Følge deraf ikke faldet ned. Derimod finder vi ved Tårnets Fod foruden Resterne af det brændte Tømmer og Tagværk, tillige det gamle Tårnur, som i så mange År har forkyndt Udbyneders Beboere Tiden til Arbejde og Tiden til Hvile. Nu duer det ikke mere. Det er helt smeltet sammen.

A. Jensen Hobro fot.

Efter Branden i Udbyneder. Ruinerne af Kirken. Skolen og Hospitalet.

På Brandstedet

Vi går fra Kirkegården og ned i Byen. Først kommer vi til Ruinerne af Skolen og Hospitalet. Skolens Mure står endnu, men af Hospitalet er kun Skorstenen bleven stående, mens alle Murene ligger i Grus.

Lige overfor ligger Ruinerne af Præstegården. Den gamle Lade er bleven skånet af Ilden, men alle de øvrige Bygninger er kun en Grushob. Kun en ny, moderne Reguleringsovn stod endnu på Grushoben, støttet af en Stump Skorsten. Den nye Kakkelovn står og hælder sig forover, som om den sørgede over det gamle Værelse, den hidtil havde lunet.

På vor Vej videre gennem Byen ser vi overalt Brandens ødelæggende Spor. Her ligger en Dyne. Våret er brændt af, så Dunene vælter ud af den og gives til Pris for den lette Vinds Leg med dem. Hist ligger en Del brændt Husgeråd og nogle få ramponerede Møbler, der er reddet.

Rundt på vor Vej ligger Ruinerne af de brændte Bygninger. Og de ligner hinanden så meget i deres fælles Ødelæggelse, at vi ikke standser, før vi kommer til Mads Hjardsens og Niels Erikstrups store Gårde. Disse gamle velhavende Bøndergårde ligger nu som Ruiner. Og selv om der kommer nye og moderne Boliger i deres Sted på den gamle Plads, så vil det dog vare noget, før Mindet om de gamle Bygningers tilvante Hygge vil tabe sig. Ikke at tale om, at mangt og meget er gået bort her, som aldrig kan erstattes.

Man er endnu rundt omkring i Byen beskæftiget med at slukke den Ild, der brænder i Grunden. Stadig ruller Vogne med Vandtønder ned til Gadekæret og ud i det for at få Tønderne fyldt på ny.

De brandlidte går omkring mellem Ruinerne af deres Boliger og Resterne af deres brændte Ejendele. Sløvede og medtagne ser de ud efter den store Nerveanspændelse, der nødvendigvis følger med en så frygtelig Brand. Og Søvn har de sagtens ikke fået sidste Nat. Skrækken måtte naturligvis sidde i Blodet på dem endnu. Man vidste jo ikke, om Ilden ved Nattetid skulde få Næring af Vinden og gøre en Del af de skånte Bygninger til sit Rov.

Ikke mindre end 35 Familier er bleven husvilde. Men en Del Arbejderfamilier har fundet venlig Optagelse på Overgaard.”

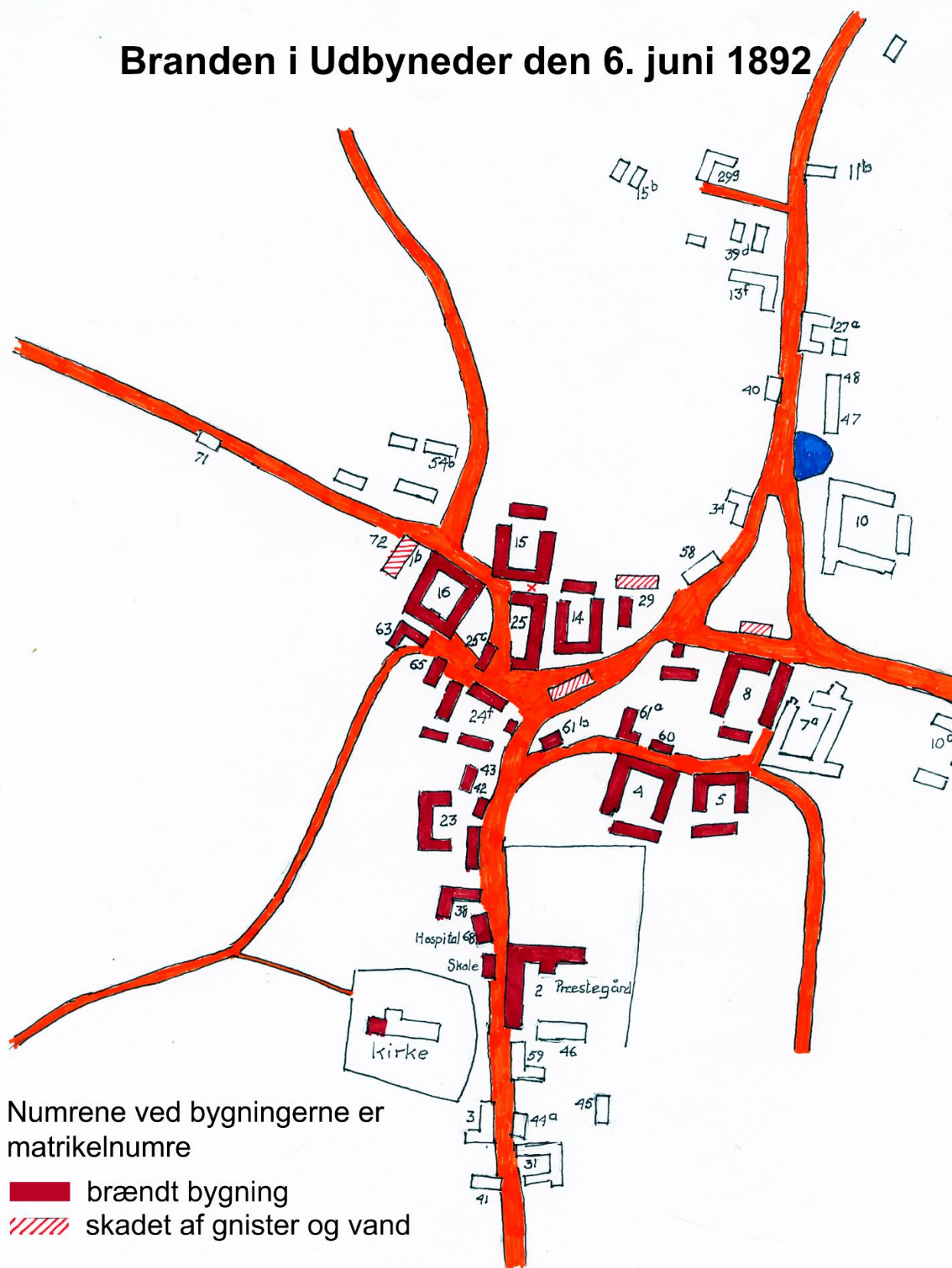
Her forlader vi selskabet af randersborgere for at vende os mod de nøjagtige kendsgerninger om branden.

Man var næsten fra brandens opblussen klar over årsagen, og de senere forhør bragte til mindste detalje klarhed over forløbet. Der blev naturligvis straks efter politiets ankomst holdt forhør, hvor de, der var tættest på stedet, hvor branden opstod eller først observerede branden, afgav forklaring. Disse forklaringer blev senere efterprøvet ved et forhør af en dommer i Tinghuset i Havndal og ligeledes ført til protokols.

Der var derpå ingen tvivl om, at drengen Niels Christian Jensen, der netop var fyldt 7 år, og som man straks antog for at være årsag til branden, også virkelig var den, der var skyld i den ulykkelige hændelse. Under det første forhør havde han fortalt, at han havde købt tændstikkerne ved købmanden, og at han ved halmstakken var sammen med to drenge fra landsbyen, men erkendte nu, at det ikke var rigtigt.

Ved forhørene beskrev et par af de brandlidte ham som kendt i landsbyen som en løgnagtig og uartig dreng, efter at han måtte erkende, at hans første forklaring var urigtig. Moderen, som heller ikke havde fået nogen smuk omtale og blev beskyldt for altid at holde med sin søn, forsvarede drengen med ”hvad ved en 6-7 årig, der endnu ikke er begyndt i skolen om, hvad der er sandt eller falsk”.

Branden i Udbyneder den 6. juni 1892

Uddrag af Politiprotokollen

Niels Christians rigtige forklaring lyder ifølge forhøret den 17. juni:

”Han har antændt Halmen ved Hjælp af 4 Tændstikker, som han den nævnte Dag (6. juni) noget efter Middag tog i en på Kakkelovnen i deres Stue (liggende) Æske. Han har tidligere ved Jens Bays (skal være Jens Bachs) Askemødding, der ligger lige tæt ved Gaden, fundet tomme Tændstikæsker, og da hans Moder, der havde forladt Huset, da han tog de 4 Tændstikker, som han gemte i sin Lomme, var kommet hjem, forlod Niels Christian Huset, og gik ned til nævnte Askemødding, hvor han da også fandt en tom Tændstikæske, hvori han lagde de 4 Tændstikker. Med Æsken og Tændstikkerne begav han sig derpå straks hen til Halmstakken mellem Johnsens og Just Baks Enkes Gårde, uden af møde nogen eller tale med nogen. Ved Stakken så han sig først om, for at se, om der ikke var nogen, der lagde Mærke til ham, og da han havde forviset sig om, at der ingen var til Stede, rykkede han alle 4 Tændstikker på én Gang af på Æskens ene Side, og antændte Halmtotten, som han derpå med en Pind ragede ind til Stakken, der straks fængede. Han stod derpå en kort Tid og så, hvordan Ilden blussede, og gik da op til Smedens Hus, uden for hvilket Smeden stod tilligemed ”Krat-Jens”. Da Niels Christian var ved Smedens Hus, kom ”Kok-Ane” løbende ud fra sit Hus og råbte højt, at der var Ild i Bak-Anes Stak. Smeden vendte sig derpå om til Niels Christian og sagde til ham, at det var ham, der havde gjort det, hvortil Niels Christian svarede Nej.

Smeden og Krat-Jens løb straks ned til Stakken, og Niels Christian fulgte med dem, idet han på Gaden blev stående og så på Blusset, som han så bredte sig til den ene af Johnsens Gårdlænger, da hans Moder kom og bragte ham hjem.

”Niels Christians Moder, Husmand af Udbyneder Markus Jensens Hustru, Christiane Jensen, 36 år gammel, som formanet til Sandhed på Anledning forklarer, at hun godt erindrer, at hun afvigte 2. Pinsedag havde ladet en Æske med Tændstikker stå på sin Kakkelovn i Stuen. Ved Middagstid den nævnte Dag gik hun, hvis Mand da endnu ikke var kommet hjem fra Fiskeri på Fjorden, ned til Gårdmand Niels Christensen Schou i Udbyneder (14) for at hente Mælk, og Niels Christian tillige med hendes to ældre Børn var ene hjemme.

Da moderen efter ca. en halv Times Tids Forløb kom hjem, var hendes Mand kommen hjem, medens hendes 3 Børn gik og legede i Stuen. Efter at de alle havde spist til Middag, lagde Manden sig til at sove Middagssøvn, medens Moderen forblev inde i Stuen tillige med de 3 Børn, af hvilke Niels Christian afvekslende var ude og inde, som han altid plejede, og Moderen lagde ikke særligt Mærke til, når han var ude, og når han var inde. Men han må være gået ud kort efter, at der kom en Mand ved Navn Søren Fjerup fra Udbyneder ind til hende og talte med hende om hendes 10-årige Søn, der netop denne Dag var kommet hjem som Følge af Sygdom i det ene Ben. Søren Fjerup var der vel en halv Times Tid, og i denne Tid så hun ikke noget til Niels Christian, som også var borte, da Søren Fjerup gik. Det faldt hende ikke den nævnte Eftermiddag ind at fatte Mistanke til Drengen, hvem hun derfor ikke udspurgte om, hvorvidt han havde været på Spil, men hun hørte nok samme Eftermiddag Folk fortælle, at Smeden havde beskyldt Drengen. For nogle Dage siden har hun for øvrigt talt med Smeden, og denne sagde hende, at han straks kunde se på Drengen, at han havde gjort det, eftersom Drengen var så hvid i sit Ansigt som et Lagen, da han kom op til Smeden.

Da Søren Fjerup var hos Hende, var kl. mellem 2 og 3, nærmere kan hun ikke angive Tiden, og Søren Fjerup gik, da hans Kone kom og råbte, at der var Ild i Stakken. Moderen skyndte sig da også ud og løb ned til Stakken, hvor hun traf Niels Christian stående midt på Gaden og se på Ilden. Drengen tog hun straks med sig hjem. Hun ved ikke af, at Drengen, der endnu ikke er begyndt at gå i Skole, er særlig løgnagtig, men hun tror ikke, at han endnu er rigtig i Stand til at skjælne mellem Sandhed og Løgn.”

”Gårdejer Christen Johnsen Christensen (15) mente, at det efter hans Skøn ikke blæste videre stærkt fra nordost, da Ilden opstod, men Vinden var i den Retning, hvor Gårdene og Husene lå, og da alt var så tørt, kunne han straks skønne, at alle Bygninger, der lå syd for hans Gård, var i Fare.”

Branden ifølge artiklen i Randers Dagblad den 7. juni 1892

Der gik kun et kort øjeblik, før ilden i det tørre halm i stakken havde spredt sig til de to gårde, den lå imellem. Folk var næppe kommet op fra middagssøvnen, da brandalarmen lød, og derfor var der i første øjeblik stor

mangel på folk, og det lykkedes derfor ikke at begrænse ilden til halmstakken, og heller ikke til de to gårde. Udbyneder var dengang en tæt bygget landsby, hvor mange stråtækte gårde og huse lå nær op til hinanden. Da alt var meget tørt, sprang ilden let og med stor hastighed fra den ene gård til den anden. På mindre end en time var en stor del af byen et kæmpe flammehav, hvorfra en sort røg væltede op.

En overgang håbede man, at det var muligt at redde den del af byen, der lå øst for vejen. Vinden var kun svag, kom fra nord, og sprang endda kort tid efter om i nordøst. Det ville måske også være lykkedes, hvis brandkorpset havde været bedre organiseret og øvet, men slukningsarbejdet var præget af folk, der lettere forvirret løb om mellem hinanden, og mange, som løb ind i de truede huse, i håb om at redde indbo ud, før det var for sent, i stedet for at koncentrere indsatsen på at standse ildens fremfærd. Desuden var der en katastrofal mangel på vand, som skulle hentes i gadekæret, der lå i den nordlige del af byen, som var næsten afspærret af brændende bygninger fra byens sydlige område, der nu var truet af ilden.

Ilden overskred vejen og lagde flere bygninger i grus, blandt andet præstegården, hvor det dog lykkedes at redde laden, og dermed sætte en stopper for ildens udbredelse i den retning. På den vestlige side af vejen var ilden nået lige så langt mod syd, og den fik nu fat i kirketårnets mosbegrøede spåntag. Sprøjterne var beskæftiget på vigtigere punkter og da en sprøjte nåede frem, var det for sent. Taget var skredet ned og bjælkerne i tårnets indre fortæredes langsomt. Hvælvingen i bunden kunne ilden dog ikke få bugt med.

Heldigvis gik intet menneskeliv og kun få dyr tabt, da kreaturer og de fleste heste var i marken. Uglen i kirketårnet holdt længe stand, men måtte til sidst fortrække for de sejrende luer. I en af de første gårde, der blev antændt, glemte man i forvirringen at kalde på pigerne, der sov til middag, og de måtte i sidste øjeblik redde sig i det blotte linned. Flere steder måtte syge mennesker løftes ud af vinduerne. 25 familier blev husvilde, og et par af de fattigste havde ingen forsikring. Tilbage stod kun to af landsbyens gårde og nogle huse uskadte. Skaderne blev som nævnt ved et groft skøn vurderet til

ca. en halv million kroner i datidens mønt – alene skaden på kirketårnet blev vurderet til 17.000 kr.

Niels Christian var født i Udbyneder den 1. juni 1885, og var altså lige fyldt 7 år. Faderen Marcus Jensen var født i Udbyneder den 9. juni 1850 og havde fast arbejde på Overgaard. Moderen Christiane Jensen var født i Klattrup den 6. august 1855. Niels Christian havde to ældre brødre, Jens på 14 år og Anton Nicolaj på 10. Familien boede i et hus ved vejen til Klattrup vestligt i byen (matr. Nr. 71) og blev boende i årene efter branden. Ved konfirmationen i Udbyneder kirke vurderede præsten Niels Christians kundskaber lavt, men det hindrer jo ikke, at han kan have fungeret glimrende i livet fremover.

* * * * *

Hvid Dame går igen på Overgaard

I Flisegangen på Overgaard går en hvid Dame. Hun kommer fra Riddersalen og forsvinder i Biblioteket.

Marie Stuepige, som tjente på Gaarden i 1898, vidste nok, at hun gik der, men havde aldrig set hende.

Søren Kusk forklarede Sagen naturligt: Fru Christence Lykke, som hang i stort Maleri i Flisegangen, kunne i visse Månebelysninger se ud, som om hun var steget ud af Rammen og vandrede i Gangen!

Kilde: Dansk Folkemindesamling

Havndal Kro

Kroen blev bygget, da jernbanen i 1883 mellem Randers og Hadsund gjorde Havndal til en nøglestation på strækningen.

I gæstgivergårdens hovedbygning var der foruden krostue og værelser to forretningslokaler, og i en tilbygning fra 1896 var der dansesal. Desuden var der en stald til de besøgendes heste. I forgrunden ses en vej til stationen og lidt af torvepladsen.

Lige fra åbningen af den anseelige gæstgivergård blev den samlingsstedet for egnens befolkning med dans, foredrag, dilettant, omrejsende teatergrupper, politiske møder, baller og meget andet.

Det var hestehandler Andreas Martin Laage, Randers, som i 1883 lod gæstgivergården bygge på matr.nr. 12 h Udbyover by, Udbyneder, udstykket 05.09.1883 fra matr.nr. 12 b sm.st.

Navnepladen findes stadigvæk i bygningen

GRUNDLAGT AAR 1882
Af
Hestehandler
Andreas Martin Laage
og Hustru
Kirstine Marie Laage
født Olesen

Johan Lars Ludvig Rathcke var gæstgiver på kroen 1893-1908.

Inden da var han i årene 1890-1893 mejeribestyrer hos faderen Johan A.C. Rathcke på Overgaard Mejeri.

Flyttede i 1908 til Jernbane-Restauranten i Hobro.

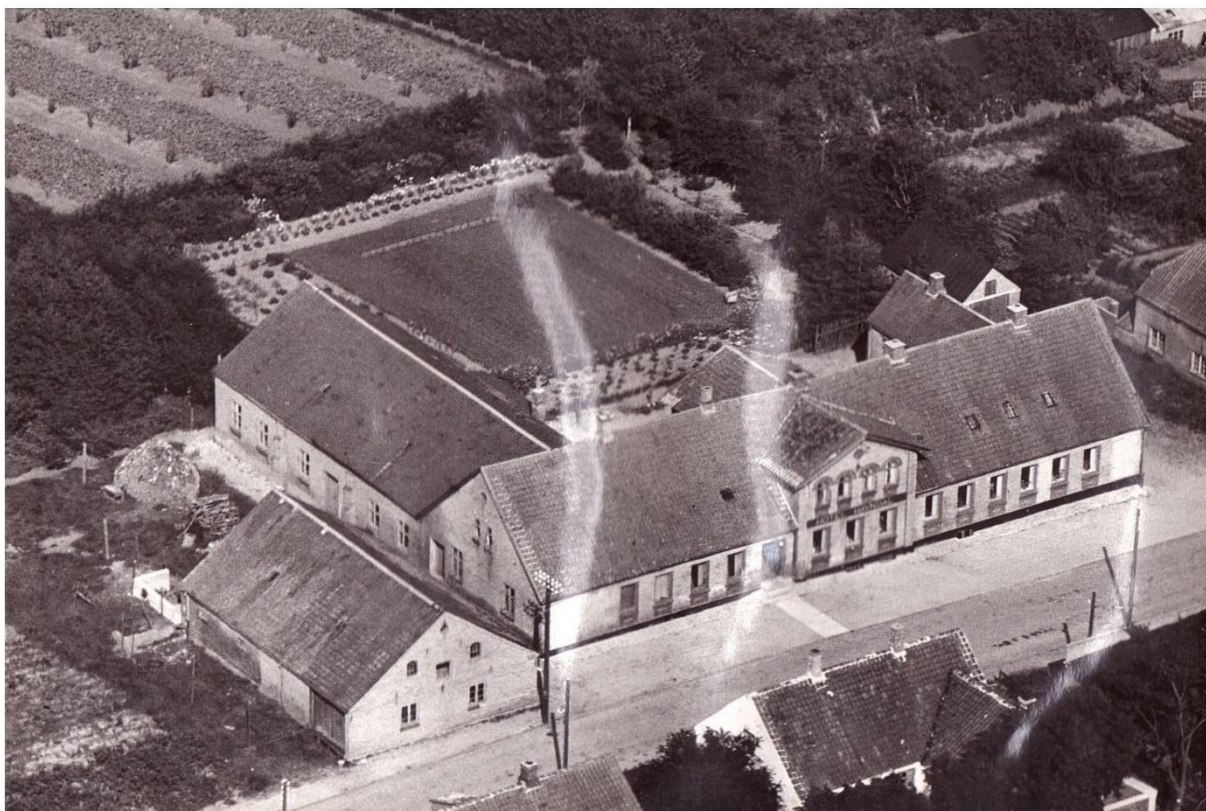
I 1913 fik en søn af Andreas Martin Laage, Otto M. Laage skøde på gæstgivergården.

Senere ejere har været:

15.10.1919	Hotelejer E. Jensen
1920	Iversen & Andersen
12.07.1922	Hans Christian Fromberg, Them
01.10.1923	Fritz Waarst
01.04.1926	Niels Strandager, Vinding, Ringkøbing
14.09.1927	P. Bendix Pedersen
1936-1969	K. Alvin Kristensen
1969-1975	Lilly Okholm
1975-1977	Uffe Thomsen, Udbyhøj
1977-1985	Kitte og Carl Petter Jensen
1982-1985	Forpagtet af Laurids Lauridsen (Lause)
1985-1989	Sonja og Henning Harpsø
1990-2000	Ellen og Svend Aage Pedersen, Assens

Østlige del af kroen: cykelforretning. Til højre: autoreparationsværksted, senere Mariager Bank. Ca. 1930 – fotograf ukendt

Havndal Kro ca. 1955 – fotograf ukendt

Artikel i Randers Amtsavis 11. januar 1959

Kromanden K. Alvin Kristensen fyldte den 11. januar 1959 60 år og i den anledning ville Amtsavisen i Randers gerne have et interview med ham. Det var kromanden ikke meget for – han har ikke noget at fortælle, 60 år er ingen alder i dag og han er ikke meget for rampelys og så videre, og så videre.

- Godt, så kommer vi med fotografen så hurtig, vognen kan snurre derud.
- Find på nogle løgnehistorier imens (kromanden er jæger)
- Jeg lyver aldrig!
- Har De været fuld fornylig?
- Jeg drikker mig aldrig fuld – det kan der ikke blive råd til!

Det passer ikke alt det, som kromanden fik sagt i telefonen i de par minutter. Han kan godt lide at fortælle, og han har meget at fortælle. Han er såmænd heller ikke ked af det med rampelyset (på en beskeden måde), og han glædede sig såmænd også til dagen i dag, hvor han ganske givet har haft det halve af sognet samlet omkring sig. Hans sorg har sikkert været, at han ikke har haft nogle af de forskellige sangere og kunstnere omkring sig, som altid har været glade for at optræde i hans kro. Han er interesseret i kunst, teater, maleri, men gør sig ikke til af det. Han vil gerne fotograferes med en træskulptur, lavet af en gammel indianer i Canada. En gave fra datteren. Og han sætter pris på en træknude fundet i en skov nordpå, fordi den fortæller ham en bunke, og bl.a. minder ham om figurerne i Rudolph Tegnens monument 'Mod lyset'.

Desværre fik vi ikke kromanden fotograferet ude hos svinene, og han var ikke til at trække derud. Da han skulle fotograferes, kommanderede han en mælkeflaske, der stod på bordet, sat ud i køkkenet.

- Tag den flaske væk! Folk tror jo, jeg drikker mælk – lad mig hellere få en cerut! Alt skal begynde med noget, og da megen ungdom kommer til møder, baller og fester på kroen, er det naturligt at spørge om den, og det kommer prompte:

- Ungdommen er meget foran os, da vi var på samme trin nå ja, der er vel også nogle pjok imellem. Det var der også, da vi var unge, men jeg kan lide ungdommen, og jeg synes, at jeg kender den. Husk, jeg ser dem lige som vokse op omkring mig, og de fleste forekommer mig at være målbevidste.

- Hvor længe har De drevet kro?

- Jeg startede ikke som kromand, men som vognmand – det var i 1927 og jeg har været i kroen i 23 år. Først var det afholdskro. Vognen solgte jeg i 1941, og spiritusbevillingen fik vi i 1942 eller 1943. Første gang jeg søgte, blev den stemt ned.

- De har ikke deltaget i det offentlige liv?

- Nej, nej det er da møj skønnere at stå bagved og lytte. Jeg passer min kro, og dernæst interesserer jeg mig for naturen, en enkelt kaffepunch, og jeg kan lide at gå på jagt. Jeg tror ikke, vi skal skrive det med kaffepunchen. Så tror folk, at vi drikker, når vi går på jagt, og det er da først bagefter!

- De siger, at kroens spiritusbevilling blev stemt ned første gang, hvorfor det?

- Når der spørges så dumt, så kan man nemt komme til at give et næsvist svar, og nu skal jeg vist passe på, at jeg ikke bliver næsvist.

- Der er jo det, at nogen synes bedst om datteren, andre om moderen, og det med at stemme en kro's bevilling ned, det er som regel noget, der er sagen uvedkommende: Nogen kan li' drammen, andre ikke. - Nå, anden gang, der stemtes, var fordi, der blev søgt om bevilling, og da fik afholdsfolkene samlet de 35%, der skulle til for at få afstemning, men da gik det altså, og jeg må have gjort det ordentligt, for siden er det gået automatisk gennem sogneråd, politi og amtsråd. - Der har ikke været politik i det.

- Er De politisk interesseret?

- Jeg blander mig aldrig. Jeg er tilhører til sognerådsmøderne. De holdes jo her, og jeg kommer, når dagsordenen er indbydende. Man kan jo godt være interesseret uden at være aktiv deltager. Det er ellers sjældent med tilhørere. De fleste, jeg har set, var omkring det sidste sognerådvalg, men det skal jeg ikke have refereret noget om.

- Kan De så nok holde mund, når De er eneste tilhører?
- Uha, det skal man jo, når de vise fædre taler!

Fra venstre: Kromand K. Alvin Kristensen, kromandens hustru Karen Margrethe Kristensen (kaldet Grethe), Birgitte Poulsen, Maren Wulf, Gerda Kristensen.
Forrest fra venstre: Nicoline Bach, Frida Laursen og Esther Jacobsen.
Billedet er fra 1959 – fotograf ukendt

- Hvordan former livet sig for en kromand?
- På en meget behagelig måde, når man altså har en dygtig kone. Et godt køkken og en dygtig kone skal der til. Krokonen er lungerne i det apparat, der hedder en kro. En kromand uden en dygtig kone (Grethe Kristensen) er som en jordemodermænd uden jordemoder, som jeg plejer at sige det. - Men kromanden er 'manden i huset'?
- Det er han også, siger fru Kristensen.
- Ja, han er manden, hvor disken står, tilføjer kromanden.
- Er det en vanskelig kunst?
- Åh, nej, jeg tror nok, at man skal være lidt af en psykolog. Der er vel altid mennesker, der er vanskelige, men dem nyder jeg sådan set også. Der kan

være komik i al ting, og tiden har såmænd ikke for meget af den slags, men kromandens liv medfører, at man ikke har noget egentlig privatliv, når man vil passe sin forretning, og jeg er så gammeldags, at jeg tror, at jeg selv skal være her. - Her på kroen serveres jævn mad, ikke det opstyltede. Folk udefra kommer ikke, fordi det er Havndal - det er maden, der gør det, og derfor er en kro en arbejdsanstalt for ens kone. For mit vedkommende er det dejligt på den måde, at jeg kan lide mennesker. Jeg står ved disken og hører på folk, taler med dem og prøver at finde ind til dem, og jeg indrømmer, at der kan være nogle underlige størrelser imellem.

Serveringspersonale på Havndal Kro ca. 1965 – fotograf: Foto Service, Randers.
Fra venstre: Rosa Hald, Eva Sommer Pedersen, Elna Pedersen, Olga Hansen, Else Jensen, Lilly Olesen, Johanne Nielsen, Lilly ?. Gudrun Sommer, Frida Laursen og Johanne Bach

I 1967 byggede Grethe og K. Alvin Kristensen et hus på grunden ved siden af kroen, udstykket fra kroens areal. Huset fik adressen Vesterbro 12. Desværre fik koppellet ikke lang tid sammen i huset, da K. Alvin Kristensen døde i august 1968.

Arkivet er i besiddelse af en gæstebog for perioden 1956-1968. En gæst har den 17. maj 1963 skrevet følgende i bogen:

Normalt skriver man så mange Takker, så der er til et helt Tandhjul, men jeg vil i dette tilfælde skrive:

***Farvel og Tak, din gamle Ged!
Her blev jeg sku' ikke fed***

selv om jeg mener det modsatte. – Nå, tak for alt.

Haondal d. 7-11 19 48	
REGNING	
Fri. J. Nielsen	
Hotel Haondal	
K. A. Kristensen	
Telefon 31	
12 stk smør	23.10
	23.10
<i>[Signature]</i>	

Kitte og Carl Petter Jensen ejede kroen i årene 1977-1985

Fotograf: Ukendt

Kromanden Carl Petter

Artikel i Randers Weekend 1987

På sin blå mandag i 1961 fik Carl Petter sin første trompet. Til julematineen på 'Jylland' i 1962 spillede han jazz sammen med skolekammeraterne i 'Kvadratrødderne'. Det er således 25 år siden, han fik sin debut på de skrå brædder. Siden 'Kvadratrødderne' har han spillet sammen med flere orkestre og bands, og der er blevet spillet mange forskellige musikarter, dog især pop og dansemusik. Det er også blevet til nogle pladeudgivelser, bl.a. det store hit 'Stik mig en øl'.

En solbeskinnet dag i 1987 mødte *Randers Weekend* Carl Petter ved baren i Maxim for at høre lidt om 25 år i underholdningsbranchen, og det blev en lang og broget historie om Randers-drengen, som har prøvet mangt og meget. Det var her på Maxim det hele begyndte, og det er her, han sidder i dag som kromand.

- Samtidig med den levende musik, fortæller Carl Petter, skete der det, at min kone Kitte fik øje på **Havndal Kro**, som vi forpagtede i 1976. Jeg kendte jo en masse orkestre og spillemænd, og vores lørdags-baller blev så berømte, at folk kom langvejs fra i busser. Jeg fortsatte med at være musiker, men det var ikke sjovt at stå og spille til sølvbryllup på en kro et eller andet sted, mens de havde bal derhjemme. Jeg droppede musikerjobbet og tog hjem for at passe min kro.

- Det blev til nogle forrygende sjove år. Vi havde alle de store orkestre, og CB & Ole B. Booking brugte kroen som base for de udenlandske grupper, der var på turné i landet. De blev selvfølgelig hyret til lørdagsbal på Havndal Kro også.

- Så kom der et tilbud, som jeg ikke kunne sige nej til. Ejeren af Maxim, Martin Pedersen, spurgte, om jeg ville forpagte butikken her. Det kunne jeg ikke stå for. Her havde en stor del af min musikalske karriere udspillet sig. Her hørte jeg til. Jeg er Randers-dreng og trives bedst her i byen. Jeg rykkede altså ind som forpagter 1. januar 1978. Min kone blev på kroen, og vi kørte begge forretninger i et par år. Men det kunne ingen af os holde til. Krogæsterne ville se kromanden i Havndal. Det ville de også på Maxim! Jeg kørte frem og tilbage, og Maxim havde åben syv dage om ugen, året rundt, undtagen juleaften. Efter 2 år flyttede hele familien til Randers, og vi satte bestyrer og dernæst forpagter på kroen. – Men det kostede penge, mange penge, og for halvandet år siden solgte vi så kroen (1985).

Udover lørdagsballerne havde Carl Petter flere populære arrangementer på kroen, så som MISS HØST-konkurrencen, som blev 'opfundet' af Carl Petter, hvor den allerførste Miss Høst blev kåret i 1977. Konkurrencen, der hver gang var en publikumstræffer af de helt store, fortsatte på kroen indtil

1985, hvorefter Havndal-Udbyneder Idrætsforening stod som arrangør i Estraden af denne populære aften med lige så stor succes - indtil 1997.

Et sørgeligt syn, da kroen brændte i 1982

Fotograf: Jens Munk

En lynbrand hærgede natten til den 16. juli 1982 Havndal Kro. En lejlighed i den vestlige fløjs førstesal og krostuen led overlast. Ingen personer kom noget til. Det var én af mange lynbrande, der landet over var resultatet af, hvad der blev betragtet som årets hidtil voldsomste tordenvejr. Kitte og Carl Petter Jensen ejede som nævnt kroen i årene 1977-1985. Kroen var på brandtidspunktet bortforpagtet.

I begyndelsen af 1990'erne så det ud til, at kroen var rigtig godt i gang igen. Byens julefrokost blev afholdt dér i flere år samt andre arrangementer, men det varede ikke ved!

Selv om der lokalt blev arbejdet på at fortsætte restaurationsvirksomhed under en eller anden form, og at der med mellemrum var aktiviteter i krostuerne, så var det klart, at kroens dage var talte. I 1995 ophørte Ellen og Svend Aage Pedersen med krovirksomhed, og kroen blev sat til salg.

Kroen under ombygning til lejligheder i årene 2000-2002
Fotograf: Ukendt

I år 1998 tog et driftigt tømrer- og snedkerfirma Rytter og Steinfeldt i Mariager initiativ til at starte et byfornyelsesprojekt med renovering af bygningerne fra a-z samt indretning af 8 lejligheder. Trods politisk modstand i starten godkendte Mariager byråd i september måned 2000 dog planerne, ligesom Byfornyelsesselskabet Danmark meddelte godkendelse.

Selskabet var aktivt med på sidelinjen. Der var nemlig store offentlige pengemidler bundet i projektet, og de kom dels fra byfornyelsesselskabet (staten), dels fra kommunen (Mariager).

Projektet blev delt over 3 år og løb i alt op i 6,6 mill. kr. med brug af byfornyelsesmidler. I år 2000 blev der indrettet 5 boliger omkring trapperummet, og tag, facade m.v. blev renoveret. I år 2001 fulgte endnu 2 boliger i forhuset samt fællesarealer, og i år 2002 blev projektet afsluttet med indretning af den sidste bolig og færdiggørelse af fællesarealer.

I alt regnede man med, at der blev 686 kvadratmeter boligareal ud af den gamle kro.

Kilde: Sammendrag af artikler i Amtsavisen Randers

* * * * *

Udbyneder-borgere pryglede forhadte gårdmand til døde

Mariager politi foretog sig intet i sagen om en forbryderisk gårdejer i Udbyneder. Så tog borgerne sagen i egen hånd - med meget alvorlige konsekvenser for deltagerne.

Vel er alkoholisme en svøbe i dag. Det er dog intet at regne mod, hvad den var i forrige århundrede: Drukkenskab var dengang en skyggeside, som kendetegnede næsten alle befolkningslag lige fra de velhavende gårdmænd til de fattige almisselemmer, som ofte satte brændevinen højere end mad og klæder.

Som i dag fulgte vold og kriminalitet i hælene på brændevinen.

I første halvdel af forrige århundrede boede der på Udbyneder Mark en gårdmand, Niels Jørgensen, som var særlig hård efter flasken. Tilmed havde han et forbryderisk gemyt. Således havde han afbrændt sin gård og lavet adskillige andre skarnsstreger, ligesom han yppede klammeri og overfaldt folk ved den mindste lejlighed. Han var så frygtet på egnen, at ingen vovede sig ud efter mørkets frembrud.

Politiet hjalp ikke

Flere gange blev hans meriter meldt til politiet i Mariager, som imidlertid ikke gjorde noget ved sagen. Dette bøllevæsen fik en voldsom ende. Tidligt om morgenen **den 9. oktober 1828** blev Niels Jørgensen nemlig fundet døende ved Udbyneder kirke, frygteligt tilredt af mange slag på kroppen og i hovedet.

Folk i Udbyneder og omegn åndede lettet op ved tanken om at være Niels Jørgensen kvit, men drabet fik et alvorligt efterspil for flere af sognets beboere.

Sognefogeden førte an

Af politiafhøringerne efter ligfundet fremgår det, at Udbyneders sognemænd besluttede at øve selvjustits i sagen om Niels Jørgensen, koste, hvad det ville. Om aftenen den 8. oktober 1828 indfandt sognefogeden i Udbyneder sogn, Jens Andersen, sig på Udbyneder Kro sammen med nogle andre mænd fra egnen og spurgte efter Niels Jørgensen.

Da denne ikke var der, satte de sig ned og ventede på ham. Umiddelbart efter indfandt Niels Jørgensen sig i kroen, og straks begyndte slagsmålet. Det var snarere en afstraffelse, idet der var 8 mand mod én. Da kromanden syntes, at det blev for meget, fik han slagsbrødrene udenfor, hvor mishandlingen fortsatte. Sognefogeden opildnede de mere forsigtige ved at sige, at han alene var dommer her. Det berettes, at en af volds mændene trådte op på Niels Jørgensens næsten bevidstløse legeme og tog sig en slurk brændevin.

Alle nægtede kendskab til mordet

Ved de efterfølgende politiafhøringer nægtede alle kendskab til mordet på Niels Jørgensen. I alt afhørtes 22 borgere fra Udbyneder og omegn. Ved obduktionen af Niels Jørgensen opdagedes det, at han var død af et kraniebrud. Obduktionen overværedes af tre af de mistænkte Udbynederborgere. Man ville observere deres adfærd. En af karlene, som kun var 17 år, blev rød og forlegen, og efter endnu en afhøring tilstod han, hvem der havde været med i overfaldet. Foruden sognefogeden havde to tjenestekarle, hvoraf den ene var fra Overgaard, en smed og en husmand fra Dalbyneder deltaget i afstraffelsen. Videre tilstod han, at de havde slået den dræbte med medbragte stokke, men at det ikke havde været deres hensigt at dræbe ham.

Dommen afsiges

Dommen blev afsagt den 30. marts 1829 under Gjerlev-Onsild Herreders ekstraret, og den blev hård. Hovedmanden, Jens Andersen (Koch) samt Niels Jensen, også kaldet Brixen, og Johannes Hansen dømtes til fæstningsarbejde, den førstnævnte i fire år og de to sidste i tre år. Jens Jensen og Christen Larsen fik to års forbedringshusarbejde i Viborg Tugthus, mens Anders Larsen kun fik et år på grund af alderen. Han var ved indsættelsen kun 17 år. Desuden skulle de dømte betale sagens omkostninger.

Kromanden slap heller ikke fri for straf. Krobevillingen blev taget fra ham, og kroen blev nedlagt.

Dommen gjorde naturligvis et dybt indtryk på egnen, men da de dømte efter udstået straf vendte hjem, var der ingen, der så skævt til dem af den grund. Sognefogeden, der var sognets rigeste mand, vedblev fortsat at være en anset mand.

Kilde: Ukendt avisindlæg fra 1900-tallet

Vil du vide mere om egnen og befolkningen, er du velkommen til at besøge:

HAVNDAL EGNSARKIV

Udbyneder - Kastbjerg Sogne
Vesterbro 1, 8970 Havndal
Tlf. 86 47 10 13

e-mail : havndal.egnsarkiv@mail.tele.dk
www.havndalegnsarkiv.dk

Find os også på

Vi har åbent hver torsdag fra kl. 14 til 17
eller efter aftale.

Bestyrelse i Udbyneder-Kastbjerg Lokalhistorisk Forening:

Formand:	Inger Knudsen	86 47 00 59
Næstformand:	Kirsten Bugge	86 47 05 03
Kasserer :	Erik Bækgaard	86 47 04 21
Sekretær :	Kirsten Metzker	86 47 03 96
	Hanne S. Sørensen	25 12 01 80